

критичного мислення передбачає навчання учнів умінню аналізувати інформацію, відокремлювати факти від маніпулятивних повідомлень, інтерпретувати дані й ухвалювати обґрунтовані рішення в умовах інформаційної складності. Важливою складовою є розвиток здатності ставити змістовні запитання, шукати альтернативні підходи до розв'язання проблем і здійснювати самооцінювання власних дій, що сприяє становленню автономного мислення. Професійне зростання самого вчителя також нерозривно пов'язане з умінням критично осмислювати результати власної педагогічної діяльності, здійснювати рефлексію та впроваджувати корекційні зміни, що забезпечує постійне вдосконалення педагогічної майстерності.

Педагогічний дизайн і рефлексивний супровід формують інтегральний компонент професійної діяльності сучасного вчителя, спрямований на створення педагогічно вивірених, технологічно забезпечених і психологічно комфортних умов навчання. Педагогічний дизайн охоплює проектування навчальних курсів, у яких поєднуються різні методики, дидактичні стратегії та цифрові інструменти, що дозволяє адаптувати зміст до індивідуальних особливостей учнів і забезпечувати оптимальну динаміку їхнього розвитку. Важливою складовою професійної діяльності є рефлексивний супровід, що передбачає допомогу здобувачам освіти в усвідомленні власного поступу, аналізі помилок, з'ясуванні причин труднощів і формулюванні реалістичних цілей навчання.

Для реалізації окреслених завдань педагогічна освіта переходить до практико-орієнтованих форматів, максимально наближених до реальних умов професійної діяльності вчителя, що забезпечує гармонійне поєднання теоретичних знань та практичного досвіду. Нові стандарти трансформації педагогічної освіти спрямовані на формування професійно автономного, інноваційно активного, відповідального вчителя, здатного інтегрувати цифрові, гуманістичні та інклюзивні принципи педагогічної діяльності. Оновлена модель педагогічної освіти зміцнює здатність освітньої системи адекватно відповідати на виклики сучасності та створює передумови розвитку національного освітнього простору як конкурентоспроможного, відкритого й науково обґрунтованого.

Ірина Кулик

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МЕТОДУ УСНОЇ ІСТОРІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Сучасна система підготовки учителів історії та громадянської освіти в Україні перебуває у процесі трансформації, що зумовлено як європейськими інтеграційними процесами, так і викликами воєнного часу. Вимоги до педагога ХХІ століття включають володіння не лише ґрунтовними знаннями з історії та педагогіки, а й розвиненими дослідницькими та комунікативними компетентностями. Усна історія як метод пізнання дедалі частіше використовується не лише в історичних, а й у педагогічних дослідженнях. У сучасній освіті особливого значення набуває розвиток у здобувачів освіти навичок критичного мислення. Одним із ефективних інструментів формування навичок критичного мислення, на

нашу думку, є метод усної історії, що передбачає збір, аналіз та інтерпретацію особистих свідчень та історичних джерел. Актуальність обраної теми зумовлена потребою пошуку інноваційних підходів до підготовки вчителів історії та громадянської освіти, які здатні поєднувати академічні знання з умінням організувати дослідницьку діяльність та критично мислити.

Мета статті – визначити дидактичний потенціал методу усної історії для формування навичок критичного мислення.

Суттєві ознаки методу усної історії досліджували такі вітчизняні науковці, як Г. Грінченко, С. Кучеренко, О. Мартинюк, Т. Нагайко, Т. Пастушенко, Н. Пашко, М. Романюк, А. Сичевський, С. Телуха, Н. Ханенко-Фрізен. Теоретико-методологічні засади розвитку критичного мислення обґрунтовано в працях Ш. Амонашвілі, П. Блонського, В. Курилів, В. Крутецького, І. Лернера, О. Пометун, С. Рубінштейна, А. Стельмаха, С. Терно, О. Тягло, Д. Халперн, А. Химинець.

У нашому дослідженні ми спираємося на підхід, відповідно до якого «критичне мислення – це наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та зважених рішень стосовно довіри до будь якого твердження: чи мусимо ми його сприйняти, чи відкинути або відкласти, а також ступінь упевненості, з яким ми це робимо» [4, с. 6].

Аналіз наукової літератури дає підстави виділити суттєві ознаки критичного мислення: уміння аналізувати інформацію, зібрану з різних джерел; робити логічні висновки та давати оцінку фактам; аргументовано доводити свою точку зору та толерантно ставитися до чужої; розглядати проблеми з різних точок зору та порівнювати різні позиції; виділяти головну думку; приймати обґрунтовані рішення.

На думку науковців, «...метод усної історії – це особливий спосіб вивчення минулого, що ґрунтується на аналізі особистих свідчень, спогадів та інтерв'ю, які дозволяють відтворювати історичні події у багатоперспективному вимірі» [3, с. 720].

Дослідники обґрунтовують значення усних історій як повноцінного емпіричного матеріалу та акцентують увагу, що цінність усних джерел полягає не в інформації про самі події минулого, а в тому, як вони позначаються на суспільній свідомості. На думку науковців, усна історія гостро ставить проблему виявлення прихованої інформації, що міститься в джерелі [2, с. 5]. Ми дотримуємося думки про те, що предметом усної історії є суб'єктивний досвід окремої людини, а основний метод дослідження – інтерв'ю. Аналіз наукової літератури дає підстави виділити методологічну подвійність: усна історія – як специфічний метод (інтерв'ю, збір даних), і як окрема складова дослідження (аналіз наративів). На нашу думку, це важливо при організації проектної діяльності зі студентами. Сучасні українські дослідження демонструють, що метод усної історії ефективний у поєднанні з проблемно-пошуковими та проектними методами навчання [1; 3].

Найбільш продуктивним, за нашими спостереженнями, є метод проектів. Наприклад, для самостійної роботи студентів використовуємо міні-проекти: «Історія школи мого села/міста», «Педагогічні традиції регіону». Одержавши інструкції від викладача, здобувачі освіти об'єднуються в групи та отримують конкретне завдання щодо організації інтерв'ю зі свідками подій. Завдання: збір усних свідчень про розвиток освіти в конкретному регіоні. Для виконання проектного завдання необхідно провести серію інтерв'ю, порівняти усні свідчення з архівними джерелами та науковими публікаціями, проаналізувати отримані спогади у

контексті історичних та педагогічних джерел. Студентам пропонується алгоритм дій і правила роботи: етичні правила інтерв'ю, методика побудови запитань, правила запису інтерв'ю, архівування тощо. Алгоритм дій: на основі інтерв'ю та аналізу наукових праць з'ясувати, як відображаються загальнотеоретичні положення педагогіки у практиці конкретного вчителя. Виконуючи проєктні завдання, здобувачі освіти будуть аналізувати усні свідчення, зіставляючи їх з письмовими джерелами (архівами, науковими працями тощо). Студенти працюють у групах, записують інтерв'ю з педагогами, оформлюють результати у вигляді буклету або презентації.

Міні-проєкт «Інновації в сучасній школі: досвід педагогів-практиків» цілком доцільно, на нашу думку, реалізовувати під час педагогічної практики. Мета: формувати у студентів уміння аналізувати, узагальнювати та презентувати педагогічний досвід інноваційної діяльності сучасних учителів; формувати навички дослідницької, комунікативної та аналітичної роботи. Завдання для студентів: проаналізувати діяльність педагогів, які тривалий час впроваджують інноваційні освітні технології (STEM, технології розвитку критичного мислення, проєктне навчання, проблемні технології, музейно-педагогічний підхід, інтерактивні технології тощо). Підготувати інтерв'ю для збору інформації про: суттєві ознаки інновації, яку використовує педагог; труднощі та досягнення впровадження; вплив на учнів і результати навчання. Проаналізувати отримані дані, зробити висновки щодо ефективності інновацій. Підготувати мультимедійну презентацію з узагальненням досвіду.

Таким чином, усна історія допомагає поєднати історико-педагогічне знання з досвідом. Метод усної історії дає можливість залучати «живі свідчення» очевидців, що формує цілісне бачення освітнього процесу. Усна історія стає засобом інтеграції історичного та педагогічного досвіду, що допомагає студентам розуміти сталість традицій та осмислювати тенденції розвитку педагогіки. Метод усної історії фіксує особистий досвід респондента, що у поєднанні з іншими джерелами слугує основою для аналізу та узагальнення минулого, а також є основою для формування «живої історії» у наукових дослідженнях.

На нашу думку, для ефективного застосування усної історичних практик в освітньому процесі необхідно дотримуватися наступних педагогічних умов:

- створення активного, суб'єктного навчання, коли студент не просто засвоює знання, а сам є дослідником;
- поєднання дослідницької та навчальної діяльності (інтерв'ю, зібрані студентами, мають стати дидактичним матеріалом не лише для курсових робіт чи наукових статей, а й для інтерактивних занять, дискусій та проєктів);
- формування у студентів культури етичного інтерв'ювання;
- виховання ціннісного ставлення до людського досвіду, історичної пам'яті, толерантності;
- формування комунікативних компетентностей через практику проведення інтерв'ю;
- розвиток педагогічної рефлексії (усвідомлення взаємозв'язку історії та особистого досвіду).

Отже, метод усної історії має значний дидактичний потенціал у підготовці майбутніх учителів історії та громадянської освіти. Усна історія дає можливість працювати зі свідченнями очевидців подій, що потребує застосування комплексу

навичок критичного мислення: уміння ставити запитання, виявляти упередження, зіставляти отримані свідчення з іншими джерелами, оцінювати достовірність та контекст висловлювань. Це робить метод не лише інструментом дослідження минулого, а й засобом формування критичної позиції щодо інформації загалом. Використання усної історії у викладанні педагогічних дисциплін сприяє інтеграції історичного та педагогічного знання, формуванню навичок критичного мислення, розвитку рефлексії, формуванню ціннісного ставлення до історичної пам'яті та педагогічного досвіду. Застосування методу усної історії у підготовці майбутніх вчителів історії та громадянської освіти розширює навчальний простір, робить його більш інтерактивним і гуманістично орієнтованим, а також сприяє формуванню вчителя-історика, здатного до рефлексії, критичного аналізу й творчого використання освітніх практик у майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Сичевський А.О. Методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи з обов'язкової освітньої компоненти «Усна історія: теорія і методика досліджень». Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 116 с.
2. Сичевський А.О. Збірник тестових завдань з обов'язкової освітньої компоненти «Усна історія: теорія і методика досліджень». Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 82 с.
3. Телуха С.С. Метод усної історії в гуманітаристиці. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я* : тези доп. 30-ї Міжнар. наук.-практ. конф. MicroCAD-2022, 19–21 жовтня 2022 р. / ред. Є. І. Сокол ; уклад. Г. В. Лісачук. Харків : НТУ «ХПІ», 2022. С. 720 – 723.
4. Терно С. О. Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти. Запоріжжя: Просвіта, 2009. 268 с.

Тетяна Мотуз

ОСВІТА МАЙБУТНЬОГО: ЕВОЛЮЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПІДХОДІВ

Пошук нової освітньої парадигми в умовах цифрової цивілізації зумовив переосмислення місії педагога, ролі знання та принципів навчання. Еволюція педагогічних підходів сьогодні відображає перехід від індустріального до гуманістично-технологічного типу освіти, орієнтованого на саморозвиток, взаємодію й стале майбутнє. Освіта майбутнього ґрунтується на ідеї партнерства між учителем і здобувачем освіти, де головним стає не передавання інформації, а створення умов для її критичного переосмислення й застосування у практичній діяльності.

В Україні найвиразніше ці трансформаційні процеси уособлює реформа «**Нова українська школа**», що стала концептуальним ядром модернізації освітньої системи. Вона переорієнтовує педагогіку з предметоцентризму на розвиток